

'Wij denken niet alleen na over groene randjes!'

Interview > Tekst: Indira van 't Klooster > Beeld: Maarten van Schaik

Volgens Arda van Helsdingen kan een landschapsarchitect één ding beter dan een architect of een stedenbouwkundige: alle partijen gelukkig maken. Dat komt doordat hij de factor tijd tot zijn beschikking heeft. Zo bezien is het jammer dat opdrachtgevers zo slecht op de hoogte zijn van wat een landschapsarchitect voor hen kan doen. Van Helsdingen, de nieuwe voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Tuin- en Landschapsarchitectuur, wil daar verandering in brengen. 'Het gaat om het verhaal van de plek.'

Aan de rand van Utrecht, vlakbij Tuincentrum Overvecht, met eindeloos zicht over een weidelandschap in herfsttinten, staat het idyllische onder-

komen van Copijn Tuin- en Landschapsarchitecten. Al is de setting wonderschone, de aandacht wordt getrokken door twee stalen paddenstoelen - pal voor het raam. Een manshoge en een kleintje, rood met witte stippen. Arda van Helsdingen glimlacht laconiek: 'De paddenstoelen bleven achter bij een ander project, maar ik vind het leuk ze te gebruiken en te spelen met de schaal van het landschap.' Copijn is meer dan 40 jaar geleden opgericht door Jörn Copijn, pionier in de boomchirurgie in Nederland. Gaandeweg werd het een bureau waarin specialistisch werk op het gebied van bomen, ontwerp, uitvoering en beheer in gelijke mate van belang waren. En dat is het nu weer.

'Gelukkig wel!', zegt Van Helsdingen, verwijzend naar een periode van 1994 tot 2008, waarin Copijn een dochteronderneming van Arcadis was. 'Onder Arcadis verloor Copijn steeds meer van zijn identiteit, omdat ontwerp- en boomwerk moesten integreren en de realisatietak werd afgebouwd. Sinds kort zijn we weer zelfstandig.' Sindsdien is Van Helsdingen directeur van Copijn. Vanaf deze zomer is ze ook de nieuwe voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Tuin- en Landschapsarchitectuur (NVTL). Ze bekent dat het een vreemde gewaarwording is om voorzitter te zijn van een vereniging waarvan ze tot voor kort niet zoveel wist. Ook andere leden weten niet altijd goed wat de NVTL allemaal doet. Ze zijn lid uit loyaliteit, uit een saamhorigheidsgevoel, zonder zich actief in te zetten. 'Dat klinkt wat gek misschien, maar zo is het. Voor ik zelf voorzitter werd, deed ik het ook zo. Vooral druk met het eigen werk bezig. Toch doet de NVTL veel voor vakontwikkeling en voor opdrachtgevers. Dat wil ik graag breed uitdragen.'



'In het algemeen zou ik willen dat een opdrachtgever vrijer durft te zoeken naar een passende partij voor zijn vraagstuk.'

Een voorbeeld daarvan is de introductie van een jaarthema. In 2009 is dat: zorg in en om het landschap. Er is een relatie tussen landschap en de ontwikkelingen in de zorg. Die twee kunnen elkaar versterken. 'Groen heeft een goed imago in relatie tot zorg. Alleen al het kijken naar groen zou je minder stressgevoelig maken. Via dit thema kunnen we ook de aandacht vestigen op de ontwikkeling dat veel landschapsontwerpers zich bezig houden met ruimtelijke inrichting op een veel groter schaalniveau dan een perkje of park. Het gaat vaak ook om gebiedsontwikkeling, openbare ruimte in stedelijk gebied, bedrijventerreinen.' Via het jaarthema worden ook contacten gelegd met partijen uit andere vakgebieden.

Eén van de conclusies tijdens een recent symposium hierover was dat landschapsarchitecten eerder in het proces betrokken moeten worden. 'Een ontwikkelaar begint met het bepalen van bouwvolumes. Een landschapsarchitect kan lange lijnen uitzetten, een toekomstvisie ontwikkelen op basis van de wensen van alle partijen.' Ja, ja, elke ontwerper wil eerder in het proces worden betrokken, maar volgens Van Helsdingen kunnen landschapsarchitecten één ding beter dan stedenbouwers en architecten: een *flexibel* plan maken voor *alle* partijen. 'Landschapsarchitecten maken een creatieve vertaalslag waarin de behoeften van alle disciplines en de opdrachtgever op een slimme manier worden samengevoegd. Zo wordt de identiteit van de plek gecombineerd met vakgebieden zoals geologie, bodem en water, ecologie en omgevingspsychologie. Stedenbouwkundigen werken meer vanuit een programma. Architecten werken vanuit het programma van een gebouw.'

Voor het zorgcongres inventariseerde de NVTL voorbeelden van zorgprojecten waarin landschapsarchitecten voorin en achterin het proces zaten. 'De opdrachtgevers in de zaal konden zelf hun conclusies trekken. Bureau B&B integreerde voor Sint Servatius in Venray van meet af aan het stedenbouwkundig plan, de openbare ruimte en het verkavelingsplan tot een harmonieus geheel van groen en bebouwing. Buro Mien Ruys verzorgde achteraf de groeninrichting van een verzorgingshuis langs de Dommel. Het ziet er prachtig uit, maar door de verkeerde plaatsing van het gebouw op de kavel konden de bewoners nauwelijks van het uitzicht op de rivier genieten. Vervolgens worden de kosten voor extra ingrepen veel hoger. Wij denken niet alleen na over groene randjes! Dat is bij veel opdrachtgevers niet bekend.'

Dat is dan ook één van de taken van de NVTL: de inzetbaarheid van landschapsarchitecten beter bekend maken. 'Wij bieden informatie over wat je allemaal van een landschapsbureau mag verwachten, en bij welke vragen zij een rol kunnen spelen. Voor 2010 staan waarschijnlijk grote parken op de agenda. Daarbij gaan we ook in op het fenomeen gebiedsontwikkeling.' Maar de NVTL behartigt toch ook de belangen van de kleine bureaus, de éénplitters, de hoveniers? 'Ja, dat schakelen tussen die schalen, dat is soms lastig,' zucht Van Helsdingen. 'Aan de ene kant werken we aan professionaliteit, aan de andere kant willen we niemand buitensluiten. We richten ons vooral op de onderwerpen van de grotere bureaus. Zij hebben veel kennis in huis, ook voor andere landschapsontwerpers. Maar het zijn juist de eenmansbureaus die het vaakst excursies bezoeken. Zij zien en horen het meest.'

Zijn Europese Aanbestedingen een actueel thema voor de NVTL? 'Er wordt gewerkt aan een richtlijn op dit gebied voor potentiële opdrachtgevers. We zien nu dat veel geld verloren gaat doordat meerdere partijen een antwoord geven op een vraag. De richtlijn moet de opdrachtgever handvatten geven om een goede partij te vinden zonder dat een tijdrovende procedure wordt ingezet. Een ander aspect van de Europese aanbestedingen is dat de indienende partij meestal geen contact heeft met de opdrachtgever. Dan kan hij ook niet helpen om de vraagstelling zo te formuleren dat de opdrachtgever een antwoord krijgt waar hij echt wat aan heeft. In het algemeen zou ik willen dat een opdrachtgever vrijer durft te zoeken naar een passende partij voor zijn vraagstuk, óók wanneer de opdracht onder de wettelijke financiële grens voor aanbesteden ligt.'

'Inhoudelijk actueel is voor ons het duurzaamheidsvraagstuk. Het zoeken naar nieuwe vormen van energie en hergebruik van energie. Gesloten grondbalans is een aandachtspunt, ervoor zorgen dat niets van de afgegraven grond het bouwterrein verlaat. En hoe water kan worden opgevangen en in het systeem kan blijven. Dat zijn vragen waar we nu binnen het vakgebied veel mee bezig zijn.' Dat klinkt alsof er groenplannen kunnen bestaan die niet duurzaam zijn? 'Ja hoor, bij een inrichtingsplan kunnen heel andere afwegingen centraal staan. Er zijn veel aspecten van duurzaamheid. Bijdragen aan schone lucht, schoon en voldoende water, ecologie, het winnen en vervoeren van materialen, onderhoud. Niet-duurzame plannen gaan alleen over mooie vormpjes en harde materialen, over hippe lichtarmaturen en het korte termijn-effect.' Ook hier is van belang dat landschapsarchitecten vroeg in het proces worden betrokken. 'Hoe eerder in het proces de opdrachtgever daar een idee over formuleert, hoe goedkoper het is om te realiseren. Alle disciplines moeten dicht op elkaar gaan zitten. Samenwerken, nadenken over de lange termijn.' Met name dat laatste is een interessante en recente verschuiving in focus - van het historische karakter van het landschap, de Belvederegedachte, naar duurzaamheid en samenwerken.

Wat is dan, samenvattend, de beste reden voor een opdrachtgever om een landschapsontwerper in de arm te nemen? 'Met name bij complexe projecten kunnen landschapsontwerpers doorbraken forceren.' Neem bijvoorbeeld de Ruïne van Teylingen, een prachtige, ronde waterburcht die het landschap domineert. 'De gemeente heeft lang gezocht naar partijen die iets met het object willen doen, maar een concrete invulling, zoals een bioscoop, stuitte op veel weerstand. Een landschapsarchitect denkt niet vanuit het object, maar vanuit de plek. Vanuit de lijnen en ontwikkelingen in het landschap ontstaat een ander verhaal. Ideeën over een goede herbestemming en met welke partijen die kan worden gerealiseerd, ontstaan dan vanzelf in de loop der tijd.'

Vanzelf. Loop der tijd. De cruciale troefkaart van een landschapsarchitect is de factor tijd. Van Helsdingen noemt de historische bolwerken in Groningen of Haarlem. 'Mensen gaan in bomen hangen als voor een inrichtingsplan geen draagvlak bestaat. In Groningen liepen de meningen uiteen. De één wil bomen kappen om zichtlijnen terug te brengen. De ander wil de bomen behouden voor de vleermuizen. Een oplossing kan zijn om gefaseerd bomen te kappen, om de vleermuizen de tijd te geven een andere boomgroep uit te kiezen. Zo kunnen verschillende belangen in verschillende tijden worden gediend. Als landschapsarchitect werk je niet aan een statisch beeld, maar juist aan een plan dat zich mag ontwikkelen.' Dus iedereen gelukkig? Van Helsdingen schaterert. 'Nee, in principe is niemand tevreden.' Ze pauzeert even. 'Nee, dat is onzin, maar dat is soms wel het gevoel dat ik overhoud aan bewonersavonden.' Haar blik glijdt langs de twee paddenstoelen in de pas gesnoeide tuin. 'Het is de kunst om de hoofdlijnen duidelijk te krijgen die het verhaal van de plek vertellen. En dan moeten er keuzes gemaakt worden. Uiteindelijk gaat het om het totale verhaal en de verbeelding daarvan.'

Informatie

Arda van Helsdingen (Leiden, 1966) studeerde landschapsarchitectuur aan de Universiteit van Wageningen tussen 1985 en 1991. Ze werkte daarna bij de provincie Zeeland, Croonen adviseurs en bij Copijn (1995-2004). Na een aantal jaren als freelancer werd ze in 2007 directeur van Copijn. Daarnaast is zij gastdocent aan de Academie van Bouwkunst en voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Tuin- en Landschapsarchitecten (NVTL). www.nvtl.nl, www.copijn.nl